

AFGANİSTAN'DA KADIN ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE

RAWA ÜYESİ SAHAR SABA İLE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Fahriye Dinçer - Zeynep Kutluata

27 Haziran 2005, İstanbul

Çeviren: Güliz Türkoğlu

Afgan Kadınlarının Devrimci Birliği (*Revolutionary Association of the Women of Afghanistan, RAWA*) üyesi Sahar Saba ile Haziran 2005'te yapılan söyleşi, RAWA'nın kuruluşundan bugüne değin geçirdiği süreç, faaliyetleri, Afganistan'ın içinde bulunduğu siyasi ve toplumsal koşullar ve RAWA'nın bu koşullar içinde geliştirdiği politikalar üzerine yoğunlaşıyor. Sahar Saba, söyleşi boyunca feminist politika yapmanın sadece kadın gündemlerine değil, kadınları etkileyen genel politik gündemlere de vurgu yaparak ve bunlara dönük çalışmalar yürüterek mümkün olduğunu ileri sürüyor. RAWA'nın eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarında yürüttüğü kurumsal çalışmalar ise söyleşinin bir diğer vurgu noktasını oluşturuyor.

Feminist hareket eleştirel bir yaklaşımla gözden geçirilirken, genellikle politik aktivizmin çok gerisine düştüğü, sivil toplum kurumlarına ya da üniversitelerin kadın araştırmaları bölümlerine sıkıştırıldığı, kitlelilikten uzaklaştığı, “evcilleş(tiril)diği”, kısaca, sistemle ciddi bir çatışmaya girecek politik duruştan ve kadınlarla buluşma alanlarından uzaklaştığı yönünde tespitler yapılır. Bu tespitlerin doğrulandığı, Türkiye de dahil, birçok ülke ve bölgeden bahsetmek mümkün olmakla birlikte, yanlışlandığı ve hatta ters yüz edildiği bazı örnekler de bulunmaktadır. Afganistan'da kurulan Afgan Kadınlarının Devrimci Birliği (*Revolutionary Association of the Women of Afghanistan, RAWA*), geniş bir kadın örgütlenme ağına sahip olması, savaş koşullarında kadınlar adına ve kadınlar tarafından feminist söylemi sahiplenerek politika yapması, köktencilige ve ABD politikalarına karşı güçlü politik söylemler kurması ve eğitim ve sağlık gibi alanlarda kurumsal çalışmalar yürütmesi ile hem dünya hem de Ortadoğu kadın hareketi açısından çok kritik bir yerde duruyor.

RAWA, 1977 yılında Kabil'de, insan hakları ve toplumsal adalet için mücadele etmek üzere kurulan bağımsız bir kadın örgütüdür. Kuruluş amaçlarını, kadının insan hakları ve demokratik ve seküler değerlere dayalı bir Afganistan için mücadele etmek ve Afgan kadınlarını bu mücadeleye katmak olarak tanımlarlar. 1979 Sovyet işgali sonrasında, işgale karşı direniş mücadelesinin içinde yer alırlar. İslamcı köktencilerden farklı olarak, demokrasi ve sekülerizmi de merkeze alan bir mücadele yürütürler. Sovyet işgali süresince birçok RAWA aktivisti mülteci kampındaki kadınlar arasında çalışma yürütmek üzere Pakistan'a gider. Çocuklar için yatılı okullar açarlar; Kuetta'da Afgan kadınlar ve çocuklar için, gezici birimleri de olan, bir hastane kurarlar. Ayrıca hastabakıcılığa, gelir getirici faaliyetlere ve okuma-yazmaya yönelik kurslar açarlar. Sovyet işgali sırasında, işgale ve köktencilere karşı mücadele yürütürler. 1992'de Sovyet yanlısı rejimin çökmesinin ardından, RAWA'nın siyasi aktivizminin odağında köktencilere ve kendi deyimleriyle ultra köktenci Taliban'a karşı yürüttükleri mücadele yer alır. Siyasi aktivizmlerinin yanı sıra, sosyal hizmetleri kapsayan çalışmaları da bugün hâlâ devam etmektedir. Eğitim, sağlık, gelir getirici faaliyetlerin

örgütlenmesi gibi sosyo-politik alanlarda da çalışmalarını yürütmektedirler. (RAWA'nın faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgiye www.rawa.org adresinden ulaşılabilir.)

Kurtarılmaya muhtaç Ortadoğulu kadın imgesinin tam tersine, RAWA'lı kadınlar kurdukları söylemler ve yaptıkları çalışmalar ile politik özneler olarak siyasi arenada yer alıyorlar. Özellikle eğitim ve sağlık alanındaki kurumsal çalışmalarına dikkat çekmek gerekiyor. Biz de, Haziran 2005'te RAWA üyesi Sahar Saba ile yaptığımız söyleşiyi Feminist Yaklaşımlar'a taşıırken, bu noktalardan hareket ettik. Bu söyleşinin, Türkiye'de kadın örgütlenmesi üzerine tartışırken ve yanibaşımızdaki savaş(lar)da örgütlenen, mücadele yürüten kadınların politik gündemlerini ve pratiklerini anlamaya çalışırken referans oluşturabileceğini düşünüyörüz.

Bize RAWA'nın kuruluş sürecinden bahsedebilir misiniz? Hangi amaçla yola çıktınız?

RAWA 1977 yılında çalışmalarına başladı. O dönemde, şehirlerdeki kadınlar için işler biraz daha iyi gidiyordu. Fakat özellikle köylerdeki kadınların durumunun değiştirilmesi gerekiyordu. Kadınlar olarak, toplumda hak ettiğimiz konumda değildik. Kabil Üniversitesi'nde okuyan bir grup öğrenciye RAWA'yı kurma ilhamını veren şeylerden biri, Afganistan'ın genel politik durumuydu. RAWA'nın kurulmasında en büyük rolü oynayan kadın, hukuk fakültesinde okuyan Meena'ydı. Afganistan'ın genel durumu ve politik şartlar, bir grup öğrenciyi kendi liderliği ve kendi yapısı olan bağımsız bir kadın örgütü üzerine düşünmeye sevk etti. Kadın haklarına, seküler demokrasiye ve kadınlar için adalete dönük talepleri vardı. Adalet olmadan kadınların özgürleşmesinin bir anlamı olmayacaktı. Tecrübeli değillerdi ve Afganistan'da vaziyet, Rus partilerinin iktidara gelmesiyle giderek kötüleşiyordu. 1978'de Rusların desteğiyle bir darbe oldu. Bu darbeye beraber kadınların kaderi de değişti. RAWA küçük bir gruptu, ancak Rusların desteklediği partilerin sol parti kisvesinde çalıştıklarını ifşa etmeye başladı. Elbette, sosyalizmden, reformlardan ve kadın haklarından bahsediyorlardı. Ama gerçekte, biz, Afgan halkı olarak sonucun ne olacağını biliyorduk. 1979'da Afganistan işgal edildi ve RAWA üyeleri yeraltına inmek zorunda kaldılar; pek çoğu Kabil'de tutuklandı. Ruslar, Kabil Üniversitesi öğrencileri tarafından protesto edildi. Kız öğrenciler bu protestoda önemli bir rol oynadı. Protesto gösterilerinin başında iki kız öğrenci öldürüldü.

RAWA ilk kurulduğunda, öncelikle kadın hakları için çalışmayı amaçlıyordu, özellikle de köylerde. Çünkü, köylerde yaşayan kadınların büyük çoğunluğu için hayat çok zordu ve bu hayat koşullarının kesinlikle değiştirilmesi gerekiyordu. Aynı zamanda Afganistan'da kadınları ilgilendiren yasaların da, evlilikle ilgili olanlar gibi, değişmesi gerekiyordu. Köylerde, amacımız kadınlarda bilinç oluşturmak, özellikle politik farkındalığı artırmaktı. O zamanlar, eğitimi sağlamak hükümetin göreviydi ve RAWA da sosyal projelerle fazla ilgilenmiyordu. Savaşa karşıydık, okullarda olan bitene karşıydık, başka projelerimiz vardı; yani başlangıçta RAWA'da bugün gördüğümüz şeyler yoktu. O dönemde yaptığımız yayınlardan da anlaşılacağı üzere, temel olarak politik tartışmalar yapan politik bir kadın örgütüydü. Yayınlarımızın sadece kadın meselelerini kapsamayacağı başından beri çok netti. Bu yayınlarımızın ülkedeki sorunları da içermeliydi; özellikle kadınları ilgilendiren meselelere ve kadınların bu meselelere nasıl ve neden dahil olması gerektiğine yer vermeliydi. Hükümet, demokratik değerlere dayanan ve kadın haklarına saygı duyan bir hükümet değildi. Bu nedenle, RAWA'nın temel amacı politik farkındalık yaratmak, kadın örgütlenmesi sağlamak

ve bir kadın hareketine dönüşmekti. Sovyetler Birliği döneminde, eğer insanların size saygı duymasını ve desteklemesini istiyorsanız, direnişte yer almanız gerekiyordu. Halkın politik grupları veya bir konuda çalıştığını iddia edenleri değerlendirirken dikkate aldığı tek ölçüt buydu. Tüm bunları özetlemek benim için gerçekten zor; ama kadınlar olarak bir şeyler yapmaya muktedir olduğumuzu ispat eden yine biz olduk. Eğer erkekler bu savaşa, Rus işgaline direnebiliyorsa, kadınlar neden direnemesin diye düşünüyorduk. RAWA üyesi olmayan pek çok değerli kadından destek gördük. Erkekler gibi ellerine silah aldılar. RAWA üyelerinin çoğu doktor ve hemşireydi. Elbette onlar da kendilerini korumak için silah kullanmayı öğrenmek zorunda kaldılar. O zamanlar bu gerekiyordu. 1992'den sonra ise, kadınların her şeyi yapmaya muktedir olduğunu kanıtlamanın tek yolu köktencilere karşı çıkmaktı. Bu nedenle, RAWA'nın onlara karşı durmaktan, onlarla her alanda mücadele etmekten başka şansı yoktu. Yüzlerce kız ve erkek çocuğunu eğitmek, köktenci zihniyetle savaşmak anlamına geliyordu. Hastanelerimizde ve diğer mekânlarda, kadınlar arasında farkındalık yaratmaya çalıştık. Kültür alanında, ki en önemlisi bu, şarkılarımız, şiirlerimiz, dramalarımız, tiyatromuzla aynı şeyi yapmaya çalıştık. Sadece köktencilere karşı olduğumuzu söylemek yetmez; önemli olan bunu nasıl yaptığımız, onlarla her alanda, kültürel, politik, vb. nasıl savaştığımız. Kısacası, RAWA'nın çok fazla seçeneği yoktu. Bazen insanlar, siz bir kadın örgütüsünüz, bu yüzden çalışmalarınız da kadın meseleleri üzerine olmalı derler. Ama gerçek şu ki, en azından Afganistan'da, kadınların dertlerinin çok daha farklı olduğunu biliyoruz. En azından günümüzde, kadınların içinde buldukları durum, ülkenin genel durumundan ayrı düşünülemez.

RAWA'nın bütün üyeleri kadın, değil mi?

Evet.

O zamanlar, kendilerini feminist olarak tanımlıyorlar mıydı?

O zamanlar hayır, çünkü sanırım o dönemde feminizm o kadar çok bilinmiyordu. Eminim ki RAWA üyeleri de dahil pek çok insan feminizmin ne anlama geldiğini bilmiyordu. Sanıyorum pek çok kadın için, hatta Batı'da bile, feminizm çok yeni bir şeydi. Fakat iş yapma ve örgütlenme biçimleri ve örgütün yapısı feminist bir bakışı yansıtıyordu. Bugün, en azından bizim için, feminizm kadınların kimliğidir, özgüvenidir, kendi kabiliyetlerine ve güçlerine olan inançlarıdır. O dönemde kendilerine feminist demeseler bile, RAWA üyelerinin amacı, kadınların kendi önderliklerine sahip olmasını sağlamaktı. Kendileri karar vermeli ve örgütlenmeliydiler. Rusların döneminde çok sayıda RAWA üyesi yıllarını cezaevinde geçirdi, işkenceye maruz kaldı. Diğer üyeler, Meena dahil, Pakistan'a gitti ve orada çalışmaya başladı; çünkü Afganistan'da çalışmak çok zordu. Finansal sorunlar yüzünden çok düzenli çıkaramadığımız bir dergimiz vardı: *Kadınların Mesajı*. Bu dergiyi hâlâ Afganistan'da konuşulan iki dilde, Paştu ve Farsça olarak, yayımlamaya devam ediyoruz.

1981 yılında, Meena ve cezaevinden çıkan diğer RAWA üyeleri, ilk defa Avrupa'ya davet edildiler. Onları, o dönemde iktidarda olan Fransız Sosyalist Partisi davet etmişti. Bu, RAWA'nın Afganistan dışında ilk bulunuşuydu. Avrupa'ya yapılan bu yolculuğun önemi, yalnızca Rusların Afganistan'daki mezaliminden söz edilmesi değildi. Aynı zamanda ABD ve diğer devletlerin desteğiyle köylerde gün geçtikçe güçlenen köktencililiğin de RAWA tarafından ifade edilmesiydi. Orada Meena köktencililiğin tehlikelerinden söz etti. Brüksel'de

bir televizyon tarafından yapılan röportajın kaydı hâlâ durur. Baştan itibaren RAWA üyeleri, kurucuları, özellikle Meena, kadınlar için, Afganistan için, özgürlük ve demokrasi için çalışmayı seçtikleri yöntemin kolay olmadığını çok iyi biliyordu. Tehditler vardı ve büyük bedeller ödememiz gerekecekti. Meena'nın hayat hikâyesi, RAWA'da hepimize ilham veren bir hayat hikâyesidir. Hiçbir şeyimiz olmasa bile, sadece onun yaşamı bizim için büyük bir semboldür. Kendisi bir anneydi, geride ailesini ve çocuklarını bıraktı. Amaçları ve yaptığı çalışmalar nedeniyle öldürüldü. 1987'de, RAWA'nın kuruluşundan on yıl sonra, Meena, iki erkek korumasıyla birlikte kaçırılarak öldürüldü. Onlardan en az altı ay haber alamadık. Ama RAWA çalışmalarına son vermedi, çünkü hâlâ inancımız var. Eminim sizin için de aynısı geçerlidir; belki de birçok kadın grubu için. Önemli olan bir kişi, lider değil, ulaşılması gereken amaçtır, hedefdir. Meena'nın ölümü bizim için büyük bir kayıptı; çünkü çok büyük işler yapabileceğini biliyorduk. Ancak RAWA, birçok problem olsa da çalışmaya devam etti, yeniden organize oldu ve güvenlik konusuna daha fazla dikkat etmeye başladı. Örneğin, onun öldürülmesinin ardından kimseye lider demedik. Artık kolektif bir liderlik yapısına sahibiz; sorumlulukları birlikte alıyor ve çalışıyoruz. Faaliyetlerimizi durdurmadık, aksine arttırarak devam ettirdik. Özellikle 1997'den sonra, interneti keşfettiğimizde, web sitemizi oluşturduk. İnternet, bizim için dış dünyayla temas kurmanın en önemli yoluydu. RAWA için gerçekten büyük bir değişiklikti. Projelerimiz büyüdü. Hangi RAWA üyesine sorsanız, size internetin bizim için bir çeşit silah olduğunu söyleyecektir. Sadece işlenen suçların, yapılan zulmün ifşa edilmesi ve Afganistan'da olanlar hakkında konuşmak için değil; aynı zamanda, çalışmalarımıza, amaçlarımıza ve çeşitli projelerimize destek almak için de internet çok kıymetli bir araç. Çünkü bütün okullarımız, okuma-yazma kurslarımız, gelir getiren faaliyetlerimiz, hasta bakımına yönelik eğitimler, yayınlar ve gösteriler, hepsi arkadaşlarımızın ve destekçilerimizin, Afganistan'la ilgilenen insanların internet üzerinden yaptığı bağışlarla gerçekleştirildi. İnterneti diğer ülkelerdeki kadın örgütlerinin neler yaptığını, nasıl çalıştığını öğrenmek için de kullanıyoruz. Farklı ülkelere seyahat eden, konferanslara katılan onlarca üyemiz var. RAWA, Afganistan'da kadınların direnişinin uluslararası düzeydeki temsilcisi oldu adeta.

Şu anda RAWA çoğu Afganistan'da olmak üzere neredeyse 2.000 kadınla çalışıyor. 1992'den sonra, dini liderlerin ve köktencilerin iktidara gelmesiyle Afganistan'da işler daha da kötüleştiğinde, birçok insan bizi suçladı. Bizi eleştirdiler, bir yolunu bulup bu liderlerle uzlaşmamız, onları ikna etmeye çalışmamız gerektiğini söylediler. Fakat RAWA, kesin bir ifadeyle, tek yolun daha güçlü, daha metanetli ve daha açık olmak ve kendimizle o teröristler ve köktenciler arasında net bir ayırım yapmak olduğunu söyledi. Çünkü onlar, normal yollarla tartışmayı, konuşmayı anlayan insanlar değiller. Silahların diliyle konuşuyorlar. Bizim tek yapmamız gereken işledikleri suçları ve zalimliklerini açığa çıkarmak. Bu nedenle, bugün köktenciler başka hiçbir grubu, örgütü veya kadın hakları aktivistini, ister feminist ister komünist olsun, hiç kimseyi ciddiye almıyor. Köktenciler onları görmezden gelebiliyorlar, çünkü onlarla uzlaşabileceklerini biliyorlar. Bu gruplar ödün verebiliyor. RAWA, uzlaşmayan tek örgüt. RAWA'nın bunu yapmayacağını biliyorlar; çünkü bu doğru yol değil. Onlarla uzlaşsaksak haklı olduklarını düşüneceklerini biliyoruz.

Köktencilik karşıtı duruşunuz tüm bildirilerinizde gayet net bir biçimde açığa çıkıyor. İslam ile köktenciliği ayırtığınızı ve bu ayırmadan hareket ettiğinizi söylemek mümkün mü?

Bu konuda çok net bir görüşe sahibiz. Bizim için köktencilik İslam'dan çok farklı. İslam, insanların ortak kader inancı, bir dini inanç. Her zaman, bunların bizim için tamamen farklı iki konu olduğunu söyledik. Bir din olarak İslam'da da farklı meselelerin olduğuna inanıyorum. Özellikle kadınlar söz konusu olduğunda. Kadınların çok fazla hakkı olduğunu söylüyorlar. Ben bu anlamda pek çok sorunun da olabileceğini düşünüyorum. İslam'ın kadınlara verilebilecek tüm hakları verdiği fikrine katılmıyorum. Ama bu, insanların inancıdır; bu konuda bir sorunumuz yok. Dini inanç, kişisel bir mesele olarak ele alınmalı. Dini, bir toplumdaki tamamen sökülüp atamazsınız. Dini pratikleri yerine getirmek veya getirmemek insanların kendisine kalmış bir şey. Ancak köktencilik farklı bir mesele, İslam'ın veya dinin bir politik sistem olarak dayatılması anlamına geliyor ve biz buna şiddetle karşıyız. Din, politik bir sistem olduğu sürece insanların, özellikle de kadınların hayatını mahvedecektir. RAWA'daki üyelerin farklı dini inançları vardır. Bazıları hâlâ ibadetlerini yapar, buna karışmayız, başlarını örtmelerine de. Ama bazıları da hiçbir dine inanmaz.

RAWA'nın toplumsal projelerinden bahsedebilir misiniz?

Ne yazık ki okullar ve hastaneler gibi toplumsal projeler, kaynak eksikliği yüzünden giderek azalıyor. Bir ay önce, kadınlara ve çocuklara hizmet veren bir hastaneyi kapatmak zorunda kaldık. Her gün en az 200 kadın ve çocuk buraya gelerek ücretsiz tedavi oluyordu. Ancak bağışçılarımız bize artık burayı finanse edemeyeceklerini söylediler; biz de kapatmak zorunda kaldık. Aynı şekilde, okulların da çoğunu kapatmak zorunda kaldık.

Bağış yapanlar kimlerdi?

Bağış yapanlar, bizim RAWA'ya destek sağlamak için kurduğumuz bir örgütten; adı "Afgan Kadınlarının Görevi" (*Afghan Women's Mission*). Eğer web sitemize girerseniz, orada da görebilirsiniz. Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteriyor. Bağışçılarımız bağımsız bireyler, kaynak sağlamak amacıyla konuşma yapmaları için RAWA üyelerini çağırıyorlar. Ama şimdi bunu yapmak gerçekten çok zor.

Bir tane hastaneden söz ediyoruz, değil mi?

Pakistan'da farklı bölümlerin olduğu, içinde neredeyse her şeyin bulunduğu büyük bir hastane vardı: Malalai Hastanesi. Ama aynı zamanda gezici takımlarımız ve biri Afganistan'da, diğeri mülteci kampında olmak üzere iki de kliniğimiz var. Bu takımlar sadece bir doktor ve iki hemşireden oluşmuyor, korumalara da ihtiyaçları var. Bir yerden diğere giderken çok dikkatli olmak zorundalar.

Malalai Hastanesi mülteci kampında mıydı?

Evet, 70.000 Afgan ailesinin halen yaşamakta olduğu bir yerdeydi. Bu ailelerin hiçbir şeyleri yok. Yalnızca doktor meselesi değil, bazen insanların gerçekten doktor olup olmadıklarından bile emin olamıyorsunuz. Belki de sadece birkaç ilaç ismi biliyorlar ve oraya oturup insanların onlara para vermesini sağlıyorlar. Birleşmiş Milletler veya başka birileri yok. Bu mülteciler için kimse bir şey yapmıyor. Hastanemiz onlara hizmet veren tek yerdi. Talep daha fazla olmasına rağmen, günde ancak 200 hastaya bakabiliyorduk. İnsanlara hastaneyi kapatmak zorunda olduğumuzu söylediğimiz gün, pek çoğu, özellikle de kadınlar ağladı. "Şimdi nereye gideriz?" dediler. Gidip bir doktora görünmeleri çok zor. Doktora gitseler bile,

ilaçları nasıl alacaklar? İlaç alacak paraları yok. Biz de bir şey yapamadık; çünkü kendimize ait, verebileceğimiz hiçbir şey yoktu; çok büyük bir projeydi.

Gelecekte hastaneyi tekrar açmanız mümkün görünüyor mu?

Evet. Bu konu üzerinde çalışmayı bırakmadık. Hâlâ uğraşıyoruz. Hastanenin tamamını finanse edecek kadar bağış bulamasa bile, en azından bir kısmını açabilecek kaynağa ulaşmaya çalışıyoruz. Personelin maaşlarını verebilecek veya binanın kirasını ödeyebilecek kadar para bulabilirsek, hastaneyi yeniden açabiliriz. Ayrıca, hastaneyi Afganistan'a taşımayı planlıyorduk, hâlâ da böyle bir fikrimiz var. Çünkü orada da çok ihtiyaç var. Kabil, Afganistan'da en iyi doktorların olduğu tek yer. Ama yine de çok küçük, basit hastalıklar için bile onlara tamamen güvenemezsiniz. Olanları Pakistan'a geliyor. Ülkenin diğer bölümlerinde ölüm oranı çok yüksek. Bu tür faaliyetler bizim için çok önemli. Çünkü, insanlara bir şeyler sunduğunuzda, onlar da yaptıklarınızı gördüklerinde sizi destekliyorlar.

Hastanede çalışan doktorlar ve diğer insanlar kimlerdi? Hepsi RAWA üyesi miydi, yoksa RAWA'nın faaliyetlerini destekleyen kişiler miydi?

Hastaneyi 1986'da açtık. İlk zamanlar tüm personel ve doktorlar RAWA üyesiydi. Çok büyük bir hastane olduğunu hatırlıyorum; günde yaklaşık 500 kadına ve çocuğa bakıyorduk. Afganistan'dan bile kadınlar geliyordu; çünkü hastane sınıra yakındı. RAWA üyesi olmayan üç doktor vardı: iki erkek ve Pakistanlı bir kadın doktor. Geri kalan herkes, bütün personel RAWA üyesi veya destekçiydi.

Yani herhangi bir ücret almıyor, gönüllü olarak çalışıyorlardı, değil mi?

Evet, tam zamanlı olarak RAWA için çalışıyorlardı. Sonra RAWA onlara maaş vermek mecburiyetinde kaldı; çünkü yiyecek almak için, aileleriyle yaşadıkları evi geçindirmek için paraları yoktu. Ama 2001 yılında hastaneyi yeniden açtığımızda, hastane yönetimi RAWA üyelerinden oluşuyordu, ki en önemlisi bu. Hemşirelerin bazıları RAWA üyesiydi, ama doktorlar değil. RAWA'yı destekleyen iyi niyetli dostlarımız olan iki erkek doktor, bir de şimdi üyemiz olan ama o zaman henüz RAWA üyesi olmayan bir kadın doktorumuz vardı. Bu projelerde kendi üyelerimizin yer alması şart değil. Mesela okullarda, kadın veya erkek öğretmenlerin çoğu RAWA üyesi değil, fakat RAWA'nın eğitim politikasını, neyi öğretmeleri gerektiğini biliyorlar.

Eğitim alanındaki çalışmalarınızdan bahsedebilir misiniz?

Afganistan'da sadece bir okulumuz var. Çocukları olmayan zengin bir Kanadalı çift tarafından yaptırılmıştı. Afganistanlı çocuklar için bir şey yapmak istiyorlardı ve bize ne yapabileceklerini sordular. Bir okula ihtiyacımız olduğunu söyledik. Finanse edebileceklerini söylediler ve yaptılar: 350 kız öğrencinin okuduğu bir ilkökul. Bunun haricinde, genellikle evlerde verdiğimiz okuma-yazma eğitimleri var. Ev sınıfları denilen bu sınıflar, evli ve aileleri olan kadınlar için. Ev sınıfları Taliban döneminde başlayan bir uygulama. Bir evde farklı sınıflar olabiliyor; bir odada 7. sınıf, diğer odada 8. sınıf. Öğrenciler geliyor ve okulda görecekları konuları evde öğreniyorlar, çünkü başka şansları yok, başka okul yok. Ev sınıflarında verilen dersler okuldakiyle aynı. Bu daha çok Afganistan'da, güvenlik nedeniyle yapılan bir şey. Afgan hükümetinin sözde eğitim politikasına göre hiç kimse özel okul

açamaz. Pakistan'da farklı. Parasal olarak gücünüz yetiyorsa özel okul açabilir ve kayıt yaptırabilirsiniz. Afganistan'da bu mümkün değil. Bütün okullar hükümet kontrolü altında.

Kanada'dan gelen destekle kurulan ilkokul kayıtlı bir okul mu, yoksa bir yeraltı faaliyeti mi?

Hayır, yeraltı değil. Ancak böyle durumlarda yaşarken, farklı düşünme biçimleri bulmak zorundasınız. Bu özel okul başlarda çok iyiydi. Bir aşiret lideri vardı, uzun sakalı, hatta türbanı olan bir adam. Onu görseniz, bir Talib'e benzediğini görüp korkardınız. Ancak kadınların eğitimini destekliyordu, halk üzerinde büyük bir etkiye sahipti ve biz seçimlerde onun kazanmasını istiyorduk. Senato seçimlerinde desteklediğimiz adaylardan biriydi. Ondan oldukça büyük destek aldık. Öğretmenler, bölgedeki diğer insanlar okulun RAWA'ya ait olduğunu biliyorlardı. Bölgedeki nüfuzu sayesinde okulu kaydettirmişti. Eğer biz okulu kaydettirmeye RAWA üyeleri olarak gidiyor olsaydık, başarılı olamazdık. Yerel yönetimin okulun ihtiyaçlarını temin etmesini sağladı. Öğretmenleri ise biz okula yerleştiriyorduk. Bizim için önemli olan, diğer okullardan farklı bir öğretim politikamızın olması. Elbette diğer okullarla aynı konuları öğretiyoruz, ama politikayla ilgili konularda durum farklı. Birçok yerde öğrenciler etraflarında nelerin olup bittiğini bilmiyorlar. Onlara yalnızca endişe etmemeleri söyleniyor. Siz öğrencisiniz, kitaplarınız ve ders notlarınız var, bunların dışında bir şey düşünmeyin deniyor. Ama bizim okullarımızda durum farklı; mesela her sabah öğrenciler bir araya gelir ve bir sohbet olur. Öğrenciler buna katılmak zorundadırlar. Şu anda Pakistan'da dört okulumuz var. Afganistan'dakiyle birlikte toplam beş okulumuz var. Pakistan'daki okulların ikisi mülteci kampında, birisi erkekler, diğeri de kızlar için. Orada bunları ayrı tutmak zorundayız; çünkü bu kampın çok yakınında Taliban'ın denetiminde olan çok muhafazakâr başka bir kamp var; onlarla çok sorunumuz oldu. Öğrencilerin büyük bir bölümünün o kamptan geliyor olması ilginç. Bunun sebebi, orada onlar için bir okul olmaması; sadece medreseler ve dini okullar mevcut. Özellikle kız öğrencileri bizim okulumuza gelmemeleri için silahla tehdit etmeyi bile denediler. Biz söylemesek de o okulda RAWA'nın, yani tehlikeli kadınların, çalıştığını çok iyi biliyorlar.

Pakistan'daki okullar nerede?

Şehirlerde; biri Peşavar'da, diğeri ise İslamabad'a yakın bir şehir olan Ravalpindi'de. Yakın zamanda başka bir şehirdeki bir okulumuzu da kapatmak zorunda kaldık.

Kadınların kendi geçimlerini sağlamalarına yönelik faaliyetleriniz de var...

Büyük bir merkezimiz vardı. Ama Meena'nın öldürülmesinden sonra kapatmak zorunda kaldık. Birçok şey hasar gördü. Bizim için büyük bir kayıptı. Şimdi farklı yerlerde çeşitli işler yapıyoruz. Sadece bir dikiş-nakış atölyesi olsun istemiyoruz, diğer şeyler için de bir eğitim merkezi olmasını istiyoruz. Kadınlar kendi aralarında konuşsunlar, tartışsunlar istiyoruz. Okuma-yazma öğreterek başlıyoruz. Kadınların yaptığı en önemli işlerden birisi halı dokumak. Çok ağır bir iş; aslında biz kadınların bunu yapmasını istemiyoruz ama şu anda özellikle dul kadınlar, fahişelik yapan kadınlar için tek yol bu. RAWA, Kabil'de dilenen ve fahişelik yapan kadınlar için bir merkez açan tek örgüt. RAWA adıyla değil tabii, başka şekilde ama RAWA'nın kontrolünde. Bu kadınlar şaşırtıcı bir güce sahipler; hikâyelerini anlattıklarında görüyorsunuz. On altı yaşındaki kızlar, aileleri için bu işe başlamışlar. Altmış yaşında kadınlar var. İstisnasız hepsi hikâyelerini ağlayarak anlatıyor. Söyledikleri tek şey,

bunu ailelerini beslemek, geçindirmek için yapmış oldukları. Hepsinin gelmesi mümkün değil, böyle yüzlerce kadın var. Ama en azından iki yüz kadına ve çocuklarına yardım edebiliyoruz. Bu merkezde çalışıyorlar; dikiş dikmeyi öğreniyorlar, onlara dikiş makineleri veriyoruz. Birçoğunun kendi küçük işletmeleri var artık.

Bu merkezlerdeki ürünleri satın alanlar hem RAWA'ya hem de burada çalışan kadınlara destek oluyorlar...

Evet. Politik taleplerimiz ve somut projelerimiz arasında bir bağ kurmamız gerekiyor. “Size bir proje için para veriyoruz ve bunu o proje için kullanmak zorundasınız” denildiğinde, o proje öncelikler listesinde olmasa bile kullanmak durumunda kalınabiliyor. Bazen farklı yöntemler bulmamız gerekiyor. Politik bir örgütüz ve politik taleplerimiz için kimse bize para vermeye hazır değil. Bazen bir projeden kesinti yapıp politik faaliyetlerimiz için kullanmak zorunda kalıyoruz. Şu anda RAWA'nın Afganistan'da çok büyük bir projesi var. Yine, aşiret lideri değil ama çok güçlü bir adamla, Ruslara karşı savaşmış ve kadın haklarına inanan entelektüel bir adamla yaptığımız bir proje. Onunla birlikte, Doğu Afganistan'da üç köye su götürülmesini sağlayacak bir projede çalışıyoruz. O paranın bir kısmı, yaklaşık 4.000 Avro, Baas hükümetinden alındı, ama sadece o proje için. Bu adamla anlaşmamız gerekti. Politik faaliyetlerimiz için de paraya ihtiyacımız olduğundan bu paranın tamamını proje için harcayamazdık. İnsanların suya, elektriğe ne kadar ihtiyacı olduğunu biliyoruz. Ama daha iyi bir sisteme kavuşmazsak, bu projeler yeterli olmayacaktır. O da kabul etti ve paranın bir kısmı RAWA'nın politik faaliyetleri için, bir kısmı da proje için kullanıldı.

Biraz önce fuhuştan bahsettiniz; fuhuş şu anda Afganistan'da büyük bir sektör mü?

Daha çok dul kadınlar arasında yaygın. Daha önce, Taliban döneminde farklıydı; kadınlar para kazanmak ve ailelerini beslemek için yaparlardı. Şu anda hâlâ böyle kadınlar var, ama başka bir fuhuş biçimi daha var. Beş yıldızlı otellerde, restoranlarda yapılan fuhuşla ilgili çok sayıda rapor var. Buralardaki fuhuş sektörü askerlere yönelik olarak çalışıyor. Çoğunluğu Afgan kadınları değil, Çin'den, Tayland'dan gelmiş kadınlar. İspanyol destekçilerimizin başından geçen şöyle bir olay var: Birkaç hafta önce, birlikte çalıştıkları Afganlarla birlikte Kabil'de bir Çin restoranına gidiyorlar. Restoranın kapısını çaldıklarında pencereden tuhaf makyajlı olan bir kadın bakıyor ve kim olduklarını soruyor. İspanyol olduklarını söylüyorlar. Pasaportlarını görmek istiyor. Üç tanesi İspanyol, diğerleri Afgan. “İspanyollar girebilir, Afganlar giremez” diyor. Bu tip yerlerin hepsi savaş efendileri tarafından işletiliyor.

Afganistan'ın içinde bulunduğu bu koşullar RAWA'nın siyasi arenada varoluşunu nasıl etkiliyor?

Afganistan'da kötü olaylar yaşayıp acı çekmemiş veya ailesinden birilerini kaybetmemiş bir kişi bile bulamazsınız. Hepsi köktencileri destekleyen gruplardan nefret ediyor. Bu nedenle, koşullar birazcık farklı olsa, RAWA'ya olan destekte çok büyük bir değişim olacağına inanıyoruz. Şu anda korkulan o kadar çok şey var ki. “Mükemmel işler yapıyorsunuz, yardım etmeyi çok isteriz, ama şimdi sizin kadar çok çalışamayız, o durumda değiliz” diyen birçok kişi tanıyoruz. Artık Afganistan'da kadınlar söz konusu olduğunda RAWA'nın belli bir konumu var. Mesela geçtiğimiz Mart ayında, Afganistan İnsan Hakları Komisyonu yaptığı bir araştırmanın sonuçlarını yayımladı. Ortaya çıkan sonuçlar, Afgan halkının çoğunluğunun,

savaş efendilerinin ve köktenci liderlerin savaş suçlusu olarak yargılanmasını istediğini gösteriyordu. Ertesi gün, uzun sakallı korkunç liderlerden birisi, aynı zamanda bir mafya lideri, bu araştırmanın RAWA'dan başka kimsenin işi olamayacağını söyledi. Şunu özellikle vurgulamak gerekiyor ki, İnsan Hakları Komisyonu'nun RAWA'yla hiçbir bağlantısı yok. Hatta aramızda bir tür anlaşmazlık var. Çünkü onlar hükümetle uzlaşma içindeler. İnsan Hakları Komisyonu çok sinirlendi: "Bizim RAWA'yla bir ilgimiz yok. RAWA bizi eleştiriyor, bunu nasıl söylersiniz?" şeklinde cevap verdiler. Bahsettiğim lider de "Hayır, mahkemeye çıkmamızı isteyen RAWA. RAWA'nın bizi yargılamasına izin mi verelim?" diye iddiasını devam ettirdi. Yorumları neredeyse komikti. RAWA'nın toplumda kendine ait bir yeri olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Gerçekten görmezden gelemiyorlar. Farklı bir örgüt olduğumuzu biliyorlar. Ama bu bizim diğer örgütlerle çalışmak istemediğimiz anlamına gelmiyor. Ancak, köktenciler söz konusu olduğunda pozisyonumuz çok net ve bu konuda kesinlikle hiç kimseyle uzlaşamayız.

Afganistan'da faaliyet gösteren, toplum üzerinde büyük bir etkisi olan böyle devrimci bir grubun bir kadın grubu olması, en azından Türkiye'den bakıldığında, oldukça ilginç görünüyor...

Sanırım bu nedenle RAWA sadece Afgan kadınlarının bulunduğu bir meclis değil. Pek çok kadın grubu bize RAWA'nın Batı'daki kadınlar için bile bir ilham kaynağı olduğunu söyledi. Kendimiz hakkında konuşmak, neler yaptığımızı, ne kadar büyük olduğumuzu söylemek kolay değil. Başarılar hakkında fazla konuşmak zordur, ki ben bu başarıların çok değerli olduğuna inanıyorum. Bunlar diğerleri için ders olabilir; çünkü Afganistan gibi toplumlarda, RAWA benzeri örgütlerin işleyişi bence tarihidir, gerçekten bir tarih yarattılar.

28 yıldır...

28 yıl... 1977 yılından bu yana devam ediyor, kimsenin hayal edemeyeceği bir şey. Şüphesiz başka kadın grupları da vardı. Ama RAWA gibi değil. Bu sebeple pek çok insan, özellikle köktenciler ve "entelektüel" insanlar ne zaman dergimizi okusalar, içindekilerin kadın yazısı olmadığını söylerler. Neden? Çünkü politiktir, güçlüdür, çok güçlü bir dil kullanılır. O yüzden arkasında mutlaka erkekler olmalıdır. Afganistan'da kadınlardan beklenen, magazin dergilerindekilere benzer şeyler yazmalarıdır. Politik konulardan da birazcık bahsetmelisiniz, fakat o kadar güçlü değil. Entelektüelleri, şairleri, yazarları eleştirmemelisiniz. Mücadelemiz ciddi anlamda zor. İşimiz yalnız herkesin tanıdığı birkaç köktenci liderle bitmiyor. Esas işimiz elinde kalemi olup da her şeyini köktencilere satmış olanlarla. Dergimizde yaptığımız temel şeylerden biri, bu insanları, bu sözde entelektüelleri ifşa etmek. Onlar da bizi suçlamaktan başka bir yol bulamıyorlar. Bu adamlar bunu yapıyor, çünkü aksi takdirde yemek yapma ve çocuk bakımı üzerine yazmaları gerekecek. Bize yönelttikleri suçlama RAWA'nın dili ve kalemi nasıl kullanacağını bilmediği yönünde. Çetin bir mücadele veriyoruz. Bazı yerlerde üyelerimiz gidip konuştuklarında ve ülke meseleleri hakkında tartıştiklerinde, o zaman bu kadınların bir şeyler yapabildiğini görüyorlar. Bu yazıları yazanların onlar olduğunu anlıyorlar. RAWA'nın, hiç de kolay olmayan tarihi rolünü büyük bedeller ödeyerek oynadığına şüphe yok. Bu devam edecek ve bundan gurur duyuyoruz. Geçen yıl, genç bir kadın olan Malalai Joya, Loya Jirga [Büyük Şûra] adlı mecliste konuştu. Köktencilere karşı birkaç cümle söyledi. Ona yalnız 1,5 dakika verdiler; ama "Suçluların ön sıralarda oturduğunu görüyorum" diyerek Büyük Şûra'nın meşruiyetini sorguladı. Herkes onun RAWA

üyesi olduğunu söyledi. Çünkü başka hiç kimse bu şekilde konuşamaz. Daha sonra kendisiyle yapılan röportajların birinde RAWA üyesi olmadığını söylediğini okudum. “Ama Afganistan’da böyle bir örgüt olduğu için gurur duyuyorum. Keşke olsaydım; henüz RAWA üyesi olmak için yeteri kadar cesaretim yok. Ancak, eğer gerçekler hakkında konuşmak ve doğruyu söylemek RAWA üyesi olmak demekse, bence o zaman Afganistan halkının büyük çoğunluğu RAWA üyesidir” demiş. O konuşmadan sonra, bir kahraman oldu ve gerçekten kadınlar için başka bir tarihi rol oynadı. Şaşırtıcıydı. Yani, bazen hayal kırıklığına uğruyorsunuz; çünkü her şey çok zor ve çok vakit alıyor. Daha ne kadar sürecek? En azından bu soruyu kendinize soruyorsunuz. Onun sayesinde, Afgan halkının hâlâ yaşadığını, değişimi istediğini ve başkalarının söylediği gibi olmadığını gördük. Hiçbir şey bilmedikleri, istemedikleri ve öylece yaşayıp gittikleri söyleniyor. Afgan halkının böyle yapmadığını gördük. Kadın olsun erkek olsun, dili, ırkı, dini ne olursa olsun Afganistan’ın her yerinden pek çok insan onu destekledi. Afganistan’ın her yerinde insanların “Bizim duygularımızı anlatıyor, o bizden” demesi ilginçti.

Sonrasında onunla bir bağlantınız oldu mu, yoksa sadece röportajlarını mı okudunuz?

Hayır, onunla tanıştım. Çok genç, 26 yaşında. Çok mütevazı, çok saf. Onu gördüğümüzde, bunu yapabileceğini düşünemiyorsunuz. Ona “RAWA üyesi olmanın nasıl bir şey olduğunu düşünüyorsun? Niçin gelmiyorsun?” diye sorduğumda güldü: “Gelip size katılmak ve birlikte çalışmak isterim, ama şimdi...” Şu anda kendisi ve evi Birleşmiş Milletler koruması altında, çünkü yaşamı ve ailesi tehdit ediliyor; parlamento seçimlerindeki adaylardan birisi ve kazanma şansı var. Bence kadınların kendilerine bir yer bulmaları kendi ellerinde ve çok önemli. Ne mutlu ki, RAWA kendi yerini buldu. Şüphesiz inişler ve çıkışlar, problemler var. Bazı üyelerimiz RAWA’dan ayrıldı, bir şekilde bizimle devam edemediler. Hatta benim öğretmenim olan bazı kadınlar RAWA’dan ayrıldılar, şimdi Avrupa’da yaşıyorlar. Nerede olduklarını pek fazla bilmiyoruz. Ama önemli olan RAWA’nın çalışmaya devam etmesi.

Pek çok insanın Malalai Joya’yı desteklediğini ve RAWA’nın çok sayıda destekçisi olduğunu söylediniz. Afganistan’ın nüfusu yaklaşık 24 milyon. Bu nüfusun içinde köktenciler var, RAWA’yı destekleyenler var, muhalifler var... Bize Afganistan’daki bu dağılımdan bahsedebilir misiniz? Halkın ne kadarı sizi destekliyor?

Belki tam olarak RAWA’nın görüşlerini destekleyeceklerini söyleyemem, ama size genel olarak mutlak çoğunluğun, yani halkın % 98’inin köktencilere ve tüm o suçlulara zaten karşı olduğunu söyleyebilirim. Bu liderlerin ve diğerlerinin yaptıkları, 25 yıldır Afgan halkının gözleri önünde cereyan ediyor. Afgan halkı için en önemli şey bu hükmü vermek ve bunu yapıyorlar. Gözlerini kapatıp başlarına gelecekleri beklemiyorlar. 25 yılda kimin ne yaptığını gördüler. Rusların, zamanında neler yaptıklarını anladılar, birçok şeyi biliyorlar. 1992’den bu yana bu insanlar neredeydi, ne yapıyorlardı, bunu biliyorlar. Bitmeyen acılar çektiler, herkesin bir yarası var. Acı çektiler ve tüm bunların sorumlularına karşı kin duymaya başladılar. İnsanlar başka bir sistemde, demokrasi içinde yaşamak istiyor. Afgan halkının demokrasiyi veya oy kullanma hakkını nasıl kullanacağını bilmediğini söylüyorlar. Ama Afgan halkı başkanlık seçimlerinde bunu bildiğini gösterdi. İnsanların, köktenci veya dini sistemden başka bir sistemde mutlu olmayacağını söyleyemezsiniz. Din bir araç olarak

kullanıldı ve insanlar bunun farkında. Bu nedenle artık Afgan halkını dini konuları kullanarak aldatmak zor. Bunu birçok alanda görebiliyorsunuz. Diğer ülkelerdeki insanlar için çok büyük bir anlam teşkil etmeyebilir, ama, Afganistan'da kadınların eğitimine sadece kentlerde değil, köylerde, kırsal kesimde de bu kadar çok ilgi gösterilmesi, bizce umut verici bir durum. Afgan halkının 30 yıldır çekilen acılarla birlikte çok değiştiğini gösteriyor. Tabii ki dünyadaki gelişmelerin de Afganistan üzerinde ciddi etkileri mevcut. Dünyanın küresel bir köy haline geldiği söyleniyor. Bu çok doğru. Afganistan'da haberleri dinlemeyen bir aile bulamazsınız. Afganistan'da neler olduğunu, liderlerin ne dediğini biliyorlar. Protesto eden binlerce insan görüyorlar. Öğretmenleri, öğrencileri, işçileri görüyorlar. Sokaklara çıkıp hükümeti protesto ediyorlar. Pek çoğu gösterilerde öldürüldü, ama bunu haklarını savunmak için tek yol olarak görüyorlar. Afganistan'da çok büyük değişiklikler oldu. Elbette bu değişimle birlikte, kadınların toplumdaki yeri de, aile içinde kadına yönelik davranışlar da değişecek. Özellikle eğitilirse, ailenin erkekleri onları dinlemek zorunda kalacaklar. Artık onları eskiden yaptıkları gibi görmezden gelemeyecekler.

Feminizm temel olarak kadınların ezilmesine, cinsiyetçi sisteme karşı duruşu temsil eden bir ideoloji. Bu temelden hareket etmekle birlikte, dünyanın hemen her yerinde, kadınların taleplerine ve içinde buldukları koşullara göre farklılaşıyor. Siz bu farklılığı nasıl yorumluyorsunuz?

Özellikle dünyanın bu bölgesinde, kadın meseleleri söz konusu olduğunda çok fazla ortak noktamız var. Ama aynı zamanda, her ülkede durum farklı. Bu nedenle feminizm veya başka bir konu olsun, olaylara bakışlar da biraz farklı oluyor. Dediğim gibi, biz kendimizi feminist olarak tanımlıyoruz. Belki diğer feminist örgütler veya gruplar feminizmle neyi ifade ettiklerini veya ne tür bir feminizmi benimsediklerini tartışıyorlardır. Bizim de bunu elbette yapmamız gerekir. Ama şu anda gerçekten bunu yapabilecek koşullara sahip değiliz. Bence önemli olan birbirimizden bir şeyler öğrenmemiz, bilgimizi ve görüşlerimizi paylaşmamız. Birbirimizden öğreneceğimiz çok şey var. RAWA da bunu yapmaya çalışıyor. Çünkü özellikle Afganistan'da hiçbir şeyimiz yok. Sadece kendimize değil, diğer ülkelerdeki kadın gruplarının başarılarına da güvenmek zorundayız. Özellikle Türkiye'deki kadınların kazanımlarını dört gözle bekliyoruz. Bizim için çok önemli bir örnek olabilir. İran da neredeyse aynı dili ve kültürü paylaştığımız bir ülke. İranlı kadınlardan ve onların çalışmalarından çok şey öğrendik ve öğrenmeye devam ediyoruz. Ancak akademik çalışma içinde olan İranlı kadınlarla fazla bağımız olduğu söylenemez. Anlatması zor. Pek çok İranlı kadın, İranlı kadınların gerçek sorunları hakkında konuşmaktan imtina ediyor. Daha çok İranlı kadınların ihtiyacı olmayan şeylere odaklanıyorlar. Mesela, birçoğu postmodernizm, postfeminizm veya farklı feminizm teorileri hakkında yazıyor. Elbette yazmalılar, sadece akademideki yerlerini korumak için bile bunları yazmaları gerekir. Ama asıl önemli olan, şu anda İranlı kadınların neye ihtiyacı olduğu. Bu da postmodernizm veya postfeminizm değil, çok daha fazlası.

Deneyimlerinizi bizimle paylaştığınız için çok teşekkürler...